melijke orde de heilige spijze deelachtig worden, terwijl de Dienaren *het brood breken* en aan het volk geven". Er is dus geen sprake van, dat het brood reeds gebroken op tafel zou komen. Calvijn maakt duidelijk onderscheid. Hij zegt eerst, dat brood en wijn op tafel aanwezig moet wezen, en daarna pas, wanneer het volk nadert om te communiceeren, moet de Dienaar het brood breken. Voorts is wel opmerkelijk, dat deze passage, waarin Calvijn als 't ware een volledige schets gaf van de liturgie van het Avondmaal, reeds in de oudste uitgave van de Institutie voorkwam en daarna onveranderd in alle volgende uitgaven is overgenomen. Zoodra Calvijn in 1536 optrad, voordat er nog sprake kon wezen van invloeden door Straatsburg of andere Duitsche Gereformeerde Kerken op hem uitgeoefend, had Calvijn dus reeds zijn denkbeelden gevestigd, hoe de Avondmaalsviering behoorde te worden ingericht en legde hij op de breking des broods bij het Avondmaal nadruk.

Niet minder blijkt dit voorts uit de exegetische werken van Calvijn. In zijn commentaar op I Cor. 10 : 16 teekent hij bij de woorden: „het brood, dat wij breken, is dat niet een gemeenschap des lichaams van Christus" aan: „Hieruit blijkt, dat het de gewoonte was der oude Kerk om voor ieder (Avondmaalganger) van één brood zijn deel af te breken, opdat daardoor te beter voor oogen zou gesteld worden de vereeniging en saamvoeging van alle geloovigen tot het ééne lichaam van Christus. En uit de getuigenissen van hen, die in de drie eerste eeuwen na de Apostelen in de Kerk met roem bekend zijn geweest, blijkt, dat deze gewoonte nog lang onderhouden is geweest; daarna kreeg de superstitie de overhand, dat de priester het brood, dat niemand met de hand dorst aanraken, hem in den mond moest inbrengen" (Opera Calvini t. XLIX p. 465). En in de predikatie, die hij over I Corinthe hield, liet hij zich nog beslister uit: „Laat ons, zegt hij, den stijl en taal van den Heiligen Geest behouden, opdat we weten mogen, wat het geoorloofde en goedgekeurde gebruik der Sacramenten is, die de Heere Jezus Christus ons heeft gegeven, en dat we daarvan niet ontaard en verbasterd mogen zijn, gelijk we zien, dat de geheele wereld in het gevloekte Pausdom geweest is en nog is, ja we zien hoe alles bedorven is, zelfs in die dingen, die van weinig beteekenis schijnen. Zoo wanneer de heilige Apostel spreekt van het brood, zegt hij: het brood, dat *wij breken*. Hij zegt niet: de kleine ronde ouwelijes, die u in den mond gestopt worden, maar hij zegt het brood, dat wij breken, om aan te duiden, dat we daar komen om gemeenschappelijk te communiceeren. Maar wat ziet men? In alles en overal schijnt men God te willen vertoornen, ja te willen vernietigen al wat onze Heere Jezus Christus (die alleen onze Meester en Leeraar is) heeft bevolen, en dat onder den voet te willen vertreden. Dat men dan, ziende welk een geest van opstand en rebellie in de wereld heerscht, daartegen weerstand biede en Gode dank brenge, dat Hij niet gewild heeft, dat wij in zulke vuiligheden en verfoeiselen verzonken bleven" (Calvini Opera t. XLIX, p. 666).

Kan vooral uit dit laatste getuigenis reeds met groote waarschijnlijkheid worden afgeleid, dat te Genève zelf bij het Avondmaal de breking des broods plaats vond, nog veel sterker bewijs daarvoor hebben we in het belangrijke aktestuk, dat Calvijn en Farel in 1538 hebben toegezonden aan de synode te Zurich. De aanleiding tot dit stuk moge hier kort worden medegedeeld om het rechte licht er op te doen vallen. Beide trouwe dienaren Gods, Farel en Calvijn, waren destijds door de Overheid te Genève uit hun ambt gezet en uit Genève verbannen; men hoopte echter, dat de synode, die juist te Zurich saam zou komen, een poging zou aanwenden om dit verbanningsdecreet te doen intrekken en Farel en Calvijn weer in hun ambt te herstellen. Farel en Calvijn zonden daarom aan deze synode een verklaring, op welke punten ze bereid waren toe te geven. Nu liep de twist tusschen de Overheid en de leiders der Reformatiete Genève destijds in hoofdzaak over de invoering der zoogenaamde Berner ceremoniën. Te Bern, dat een zekere oppervoogdij over Genève uitoefende, wilde men, dat de predikanten te Genève zich geheel schikken zouden naar de kerkelijke ceremonien te Bern gebruikelijk, en de Overheid te Genève had aan dien eisch toegegeven. Zoo gebruikte men te Bern nog altoos ongezuurd brood of ouwels, evenals in de Roomsche en Lutherse Kerk, en wilde men, dat dit gebruik ook te Genève zou gevolgd worden. Calvijn nu verklaarde zich bereid in zooverre aan dezen wensch toe te geven, dat men voortaan te Genève bij het Avondmaal ongezuurd brood zou gebruiken, maar hij stelde daarbij uitdrukkelijk als voorwaarde, dat men te Bern omgekeerd dan ook de *breking des broods* zou invoeren, gelijk deze te Genève gebruikelijk was: „sed hoc vicissim cupimus a Bernatibus impetratum ut fractionem panis nobiscum recipiant, ne posthac de hac quoque differentia nova quaestio orlscatur" (Opera Calvini t X² p. 190).

Met deze getuigenissen uit Calvijn's werken meen ik te kunnen volstaan. Er zal nu wel niemand meer twijfelen aan het feit, dat Calvijn aan de ceremonie van het breken des broods wel degelijk waarde heeft gehecht. In zijn Institutie vermeldt hij haar als een symbool dat door Christus is ingesteld, en schrijft hij haar bij de viering van het Avondmaal uitdrukkelijk voor. In zijn Commentaar en preeken over I Cor. 10 veroordeelt hij scherp de superstitie der Roomsche Kerk, die in plaats van de breking des broods den ouwel gesteld heeft, die door den priester in den mond der communicanten gelegd werd. En in een der hachelijkste oogenblikken van zijn leven, toen zijn arbeid en levenstaak te Genève op het spel stond, aarzelde hij geen oogenblik om van het Duitsch Gereformeerde Bern te eischen, dat men daar evenals te Genève de breking des broods zou invoeren.

Is het dan niet letwat zonderling, wanneer Prof. Gooszen de Duitsch Gereformeerde Kerk te Bern juist noemt onder de Gereformeerde Kerken, die groote waarde hechten aan de breking des broods, en beweert, dat men te Genève er geen nadruk op legde? En is het niet nog zonderlinger, als Prof. Kruyf verklaren komt, dat Calvijn tegen de breking des broods was?

DR. H. H. K.

Leestafel.

W. LEENDERTZ. SÖREN KIERKEGAARD. A. H. Kruyt. — Amsterdam.

KIERKEGAARD, de Deensche, te KOPENHAGEN in 1813 geboren en daar in 1855 gestorven, theoloog en philosoof, die reeds als twee-entwintig-jarig student in zijn dagboek schreef: „De bestaande Christenheid is de karikatuur van het ware Christendom of een schrikkelijk quantum misverstand en zinsbedrog met een spaarzamelijk kleine dosis waar Christendom vermengd."

KIERKEGAARD, — wie precieus wil doen en alzoo den naam op z'n Deensch uitspreken, moet zeggen: KJERKEGOHR, — heeft ook in ons land zijn vele uitbundige vereerders, al is het ook, dat bij de meesten weinig kennis omtrent hem aanwezig is.

Om dit te verhelpen schreef DR. W. LEENDERTZ, sedert enkele jaren predikant bij een der Doopsgezinde Gemeenten op TEXEL, zijn boek. Het is de dissertatie waarmee hij zich den 21sten Mei van dit jaar aan de Rijks Universiteit te GRONINGEN den graad van doctor in de Theologie verwierf.

* * *

Deze akademische verhandeling verdient reeds als zoodanig de belangstelling van de Theologen en Theologanten ook onder ons. Zij verdient die om haar onderwerp, maar ook om de bronnenstudie welke er aan vooraf is gegaan. De heer LEENDERTZ werkte niet met vertalingen, maar las de geschriften van KIERKEGAARD in het oorspronkelijke, waarin hij vaak zelfs de titels dier geschriften aanhaalt; iets wat dan voor zijn het Deensch niet-kundigen lezer soms moeilijkheid oplevert. Maar ook verdient zij deze belangstelling, zoowel omdat zij vrucht is van die gewilde beperking waarin een schrijver toont zijn onderwerp meester te zijn, als omdat zij getuigt van zelfstandigheid en rijpheid van oordeel bij haar auteur tegenover wie vóór hem èn in het buitenland èn ten onzent over KIERKEGAARD schreven.

Dan, omdat er voor wie onder ons geen Theologen of Theologanten zijn zeer leesnswaardige dingen in staan, wil ik op dit Proefschrift hier de aandacht vestigen. Iets waarbij ik echter niet kan verhelen, dat een wat meer, dan in deze Theologische dissertatie geschied is, KIERKEGAARD in de lijst van zijn tijd zetten, — om deze *cliché* te gebruiken, — met name in het kerkelijk milieu van het Denemarken uit de eerste helft der vorige eeuw, vooral met het oog op wie niet van het vak is, naar het mij voorkomt allerminst overbodig zou zijn geweest.

* * *

DR. LEENDERTS heeft dit zijn werk in tweeën gedeeld; een beschrijvend en een critisch deel, waaraan hij een INLEIDING laat voorafgaan.

In die Inleiding zegt hij, dat zijn bedoeling is een uiteenzetting te geven van KIERKEGAARDS *Godsdienstig-wijsgeerige grondgedachten*. Wijl deze grondgedachten slechts kunnen verstaan worden uit zijn werken en deze werken weer niet zijn te begrijpen zonder zijn leven, worden dan in het eerste deel der dissertatie KIERKEGAARDS leven en werken beschreven.

Geboren is KIERKEGAARD in een tot grooten welstand gekomen gezin, waarvan een oudere zoon het, in de Lutherse Kerk van DENEMARKEN, tot bisschop gebracht heeft. De vader, MICHAEL PEDERSEN KIERKEGAARD, is reeds ver over de 50 wanneer hem, uit zijn tweede huwelijk, als zijn zevende kind, onze SÖREN geboren wordt. Die vader is dan een welgesteld koopman in kousen en koloniale waren te KOPENHAGEN. Zelf een kind van de monotone, zwaarmoedige Jutlandsche heide, waarop hij in zijn jeugd schapen gehoed heeft, had hij, vóór zijn vestiging in de hoofdstad, honger en ellende gekend en, melancholicus van huis uit, is door zijn harde jeugd, in het religieus milieu van het toen onder de heidebewoners zich snel verbreidende Herrnhuttersch-pietisme, deze melancholie er niet op verbeterd. Het zondenbesef van den zwaarmoedige is verdiept, zijn zondeangst tot het uiterste gebracht, en dus leefde ook toen hij in KOPENHAGEN een gefortuneerd man was geworden.

Aan de opvoeding van zijn SÖREN, die klein en zwak, maar daarbij geestig was en een sterke neiging tot satirische opmerkingen had, wijdde MICHAEL PEDERSEN zijn bijzondere zorgen. Van hem zou de zoon erven zijn zwaarmoedigheid, zijn gloeiende phantasie, zijn vaardigheid van redeneeren, maar ook zijn zin voor waarheid en oprechtheid.

In een Herhuttersgetint christendom voedt hij zijn kind op; voor MICHAEL PEDERSEN is het allervoornaamste: het geloof. Het geloof des harten, het persoonlijk geloof, het geloof van den *enkele*, die vanj eigen verdorvenheid en Gods heiligheid overtuigd, in zondenangst vertwijfeld, staat voor den Man van Smarten aan het Kruis. Zwaarmoedig hem aansiende, zegt de vader vaak tot zijn SÖREN: „Zie, dat gij JEZUS CHRISTUS kunt liefhebben."

In 1830 wordt SÖREN KIERKEGAARD student in de Theologie te KOPENHAGEN. Zijn akademietijd heeft 10 jaren geduurd en werd afgesloten met zijn candidaats-examen in de Theologie, waarbij hij een verhandeling leverde over: *Het Begrip Ironie, in voortdurende betrekking tot Socrates*. „In dien studententijd liggen", zoo zegt LEENDERTZ, „beslissende momenten voor zijn denkrichting en schrijverswerkzaamheid." En tot deze momenten rekent hij dan niet alleen den dood van KIERKEGAARD's vader, en „het drama zijner verloving" met de vroolijke, levenslustige, 18 jarige REGINE OLSEN, maar ook de drie geestelijke machten, welke in dien tijd op hem haar invloed gaan oefenen en waaraan hij zich later, zij het ook ten deele, zou ontworstelen.

* * *

Een opsomming van de vele werken, die KIERKEGAARD geschreven heeft, — zijn schrijverswerkzaamheid begon reeds, nog voor zijn dissertatie, in zijn studietijd en werd daarna, tot aan zijn dood, voortgezet —, ligt te ver buiten mijn bestek. Wie daar belang instelt lese zelf het 1e deel van LEENDERTZ' boek dat hem voldoende op de hoogte zal brengen. Liever wil ik hier het accent laten vallen op de drie zooeven genoemde „geestelijke machten".

Hoewel hij reeds als nog jong student voor het Philosophische Journaal van Prof. HEIBERG anonieme bijdragen leverde, waarin hij zich als een tegenstander van de liberale partij onder de Deensche Theologen deed kennen, doorleefde hij in die dagen een geestelijken strijd. Hij werd meegevoerd door de geestelijke stroomingen van den tijd.

„In de theologie stuitte hij op groote moeielijkheden, in het Christendom eveneens", zegt LEENDERTZ (p. 26) en, zoo gaat deze dan voort; „in de orthodoxie was hij om zoo te zeggen opgevoed, maar nu hij zelf begon te denken, begon deze reuzenkolos te waggelen". Maar, in het *rationalisme* kon hij zich nog minder vinden. In een zijner dagboeken uit die dagen schrijft hij: „Tot het geloof komt men niet toe door het verstandelijk denken, een wilsbesluit is hier noodig, in het persoonlijke ligt de kern".

„Zoo", zegt LEENDERTZ in zijn hoofdstuk over K.'s „studententijd", dient KIERKEGAARD over het Christendom en voelt dat door al dat pluizen over het „objectieve", de kolos zal blijven waggelen; het is een levensprobleem waarbij het tenslotte toch aankomt op het „subjectieve", 't voor mij".

Het is dit subjectieve, dit persoonlijke, dat hem tegen de geestelijke machten, die hem in sijn studietijd hebben geknecht, doet inworstelen.

(*Wordt vervolgd.*)

Uit de Pers.

Aan het uitnemende woord, waarmede Prof. Bouman de colleges aan de Theologische School te Kampen opende en dat handelde over de roeping tot den dienst des Woords, ontleenen we het volgende:

De Evangeliedienaar is bedienaar des Woords. Zeker, hij is dienaar der kerk, maar niet in Roomschen zin. Rome zoekt het wezen der kerk in het zichtbaar instituut. Christus woont door zijn geest in de kerk, en deelt zijn gaven mede aan de Kerk alleen door het ambt en het sacrament. De Schrift geboren uit de kerk, wordt verklaard door de kerk, en haar gezag rust ten slotte op de kerk. Maar de Gereformeerden stellen boven de kerk Christus en zijn woord. De Schrift is door Christus opgegeven, opdat zij hem diene in de kerk, tot de volmaking der heiligen, tot opbouw van het lichaam van Christus. In het Woord spreekt God. In het Woord speuren we als in een heiligen tempel de tegenwoordigheid Gods, en beluisteren we het ruischen van het kleed van het vleeschgeworden Woord. Het Woord is de stem des Heeren, waarin Hij dagelijks spreekt tot zijn schepsel. Voor het Woord moet de mensch buigen, naar het Woord moet heel de gemeente, zoo leeraar als leden der gemeente, luisteren. Het Woord is een blijvende gids alle eeuwen door. Dat Woord achtte de Heere zóó noodig dat Hij een afzonderlijken dienst des Woords heeft ingesteld, een dienst wel voor den Heere en door menschen, maar toch bij het Woord en om het Woord.

De bedienaar des Woords is dienaar van Christus ten behoeve van de gemeente. Duidt het woord herder aan de gedachte van leiding, voeding verzorging en bewaring, en vertolkt het woord leeraar het onderwijzen en het bekendmaken van den wil Gods, beide woorden drukken ten volle uit het onderwijsend en het besturend karakter van het ambt van den dienaar des Woords. De leeraar is herder ouder Christus den opperherder. Hij moet de gemeente weiden door de zuivere bediening van Woord en sacrament, weiden door nauwkeurig opzicht te houden over de schapen, hen na te gaan en te behoeden voor afdwaling, het afgedwaalde weder terecht te brengen, het verlorene te zoeken, het kranke te genezen en het verbrokene te heelen. Hij moet het stugge schaap de prikkels des Woords laten gevoelen, de hoogmoedigen vernederen, de zondaren bestraffen, maar ook de bekommerden troosten, en de onfferming van Christus verkondigen aan het gewonde en het beswijkende hart.

En dit alles geschiedt wanneer de dienaar gedreven wordt door de eere zijns zenders, en door de liefde tot zijnen dienst, wanneer hij het Woord recht bedient. Want het Woord bedienen is allereerst de verklaring van het Woord, de gedachte des H. Geestes naspeuren en vertolken, en dan het Woord toe te dienen, toe te passen voor de nooden des levens, voor de kwalen der ziel, het doen zijn een brood des levens, voedsel voor den inwendigen mensch, een levenswoord.

De bedienaar des Woords staat voor de gemeente. Een evangelist of zendeling, iemand die tot ongeloovigen predikt, met de bedoeling tot het geloof te brengen, moet er zich toe bepalen het Evangelie te verkondigen, en tot geloof en bekeering te brengen. Maar de dienaar des Woords, die in de gemeente werkt, moet meer doen dan dat. Hij moet mede tolk zijn van wat de H. Geest in de harten werkt, van wat de ziel ervaart, als de Geest van God zijn licht in de harten laat schijnen.

Midden in de volle werkelijkheid des levens zich stellend, moet de dienaar des Woords medeleven met de menschen, in zijn persoon en in zijn wandel openbaren dat hij drager is van de boodschap Gods, dat de liefde Gods woont in zijn ziel, dat het Evangelie is een kracht Gods tot zaligheid, tot hervorming van den geheelen mensch, tot reformatie van geheel het leven, tot uitzuivering van het kwade en het doen van het goede.

Als gezant van den grooten Medicynmeester biedt hij het Woord in al zijn scherpte, in de snijdend-veroordeelende kracht der zonde, maar ook in de troostend-generende werking aan het kranke hart, dat zoo bitter lijdt onder de gevolgen van de zonde. Als boodschapper van den grooten Herder gaat hij rond bij de woningen van aanzienlijken en geringen, van geleerden en onkundigen om hun zonder aanneming des persoons op te wekken tot het goede, te vermanen, te waarschuwen of te bestraffen en gevallenen op te richten. En voorts staat de bedienaar des Woords aan de ziekbedden, aan de sponde der stervenden om den weg des levens voor te stellen, opdat niemand op valschen grond zich gerust zou stellen, maar tevens om ook de rijke onfferming van den eenigen Zaligmaker aan te bieden aan verlorenen, het licht des Heeren te laten schijnen over krankheid, lijden, zonde en dood, en in den doodstrijd den godvreezende het klamme doodszweet van het voorhoofd te wisschen. Hij moet blijde zijn met de blijden en weenen met den weenenden.

Voorzeker een zwaar, verantwoordelijk gewichtig, maar ook heerlijk werk. De Heere stelde toch zelf de herders en leeraars »tot volmaking der heiligen, tot het werk der bediening, tot opbouw des lichaams van Christus«. En de Schrift noemt hen »Gods medearbeiders,« »huisverzorgers Gods«, »uitdeelers der menigerlei genade Gods«. Is er wel heerlijker arbeid dan het werk Gods te doen, en instrumenten te zijn in zijn hand tot den roem van 's Heeren naam en de komst van zijn koninkrijk? Is er iets heerlijkers te denken dan verwaardigd te worden tot dragers van het licht, om den troost der genade te doen uitschitteren te midden van eene doodkranke wereld? Welk werk is daarmede te vergelijken?

Ziet, de wereld roemt de aardsche heerlijkheid en macht; zij prijst de genieën en de uitvinders, hen die lauweren verwierven op het veld van wetenschap en techniek; zij acht het schoone en het aangename begeerlijk; en het zij verre van ons dit gering te achten. Maar toch, de wereld met haar schoone en goede vergaat, en zij kan met al de schittering van haar weelde en glorie, met het bekoorlijke van haar genot en zinnendienst niet vervullen de nooden van des menschen hart. Het Evangelie daarentegen spreidt licht over het pad, geeft vrede voor het moede hart, troost in ellende en droefenis, en maakt voor eeuwig gelukkig. Is het niet kostelijk drager te zijn van dat Evangelie der zaligheid, en iets van de barmhartigheid, van de liefde van onzen Zaligmaker te laten gevoelen, om te verkondigen de deugden van onzen Jezus, die uit de duisternis geroepen heeft tot zijn wonderbaar licht!

Officieele Berichten.

De classis Amsterdam heeft in hare vergadering van 24 September 1913 overeenkomstig het advies der daartoe aangewezen commissie besloten, aan den weleerw. heer Ds. J. v. d. Pol te Nederhorst den Berg op grond van gewichtige redenen te veroorloven, zich tot een anderen staat des levens te begeven, hem daarin toebiddende den zegen des Heeren, opdat hij ook alzoo tot eere des Heeren moge werkzaam zijn.

De classis voornoemd,
B. WIELENGA, *h. t. praeses.*
J. DOUMA, *h. t. scriba.*

Vergadering van de Gereformeerde Kerken der classis Dordrecht op Donderdag 11 Sept. 1913.

Bij afwezigheid van den aangewezen Voorzitter, Ds. Voogel (Puttershoek), opent Ds. de Jonge (Dordrecht) de vergadering. Gezongen wordt Ps. 100 : 2; de 100ste psalm wordt ook gelezen; Ds. de Jonge gaat voor in gebed.

Naar aanleiding van het rapport over de credentiebrieven komen uit de vergadering vele klachten op over de afwezigheid van een opmerkelijk groot aantal Dienaren des Woords. Besloten wordt de betrokken kerkeraden schriftelijk op hun niet correcte vertegenwoordiging der classikale vergadering te wijzen.

In het moderamen, dat geheel nieuw saamgesteld moet worden, worden aangewezen Ds. de Jonge als praeses, Ds. Meulink (H. I. Ambacht) als scriba en Ds. Warner (Brussel) als scriba.

De voorzitter spreekt een woord van welkom tot Ds. van Dijk, die voor het eerst de kerk van Sliedrecht ter vergadering vertegenwoordigt.

De notulen der vorige vergadering worden gelezen, vastgesteld en geteekend.

Oudl. Trapman (Molenaarsgraaf) brengt rapport uit namens de ter vorige vergadering benoemde commissie voor het nazien der quaestoriale boeken en bescheiden.

De classis besluit na breedvoerige bespreking deze commissie te continueeren, om op de e.k. vergadering voorstellen te doen tot voorziening in de nadeelige saldo's, en deze voorstellen tijdig aan de verschillende kerken te zenden.

Aan de orde komt het examen van een broeder, die aan de classis verlof tot oefenen heeft verzocht.

Deze broeder draagt eerst eene oefening voor over 2 Cor. 5 : 21. Daarna wordt hij door Ds. Warner ondervraagd in de Gereformeerde Dogmatiek; door Ds. Schoemakers (Alblasserdam) in de exegese van het O. T. naar aanleiding van Gen. 9 en Jes. 58; door Ds. de Jonge in die van het N. T. uit 1 Joh. 2; door Ds. Meulink in de Bijb. Gesch. en den inhoud der H. S.; door Ds. Meynen (Dordrecht) in de Kerkgeschiedenis.

De classis blijkt van oordeel, dat het gevraagde verlof tot oefenen niet kan worden verleend.

Oudl. Pijl (Alblasserdam) deelt mede, dat door de kerken van Dordrecht en Alblasserdam te Papendrecht een Evangelisatie-lokaal is opgericht, en verzoekt voor den voortgang van dit Evangelisatiewerk den steun van de overige kerken der classis.

Een verzoek der classis Gorinchem om eenige hulp in den Dienst des Woords voor hare vacante kerken wordt van de hand gewezen.

Een schrijven van Ds. Heij (die van Molenaarsgraaf naar Tienhoven is vertrokken), waarin hij afscheid neemt van de kerken in wier midden hij een zevental jaren gearbeid heeft, wordt voorgelezen en met belangstelling aangehoord.

Van een tweetal missiven uit de classes Amersfoort en Apeldoorn neemt de vergadering met leedwezen kennis.

Tot hulp in den Dienst des Woords voor de vacante kerk van 's Gravendeel worden Ds. van Dijk en Ds. Meulink aangewezen; Ds. Vonkenberg (Zwijndrecht) zal een vacaturedienst vervullen in de kerk van Molenaarsgraaf.

De rondvraag naar art. 41 der Kerkenorde levert geen punten ter bespreking op.

De nog niet uitgebrachte rapporten van onderscheidene Deputaten (o.a. voor de Part. Synode, inzake Predikantstractementen, voor de Zending) zullen ter volgende classikale vergadering worden gelezen en behandeld.

Ook een voorstel van Brussels kerk inzake het financieel beheer moet om des tijds wil tot de November-vergadering worden aangehouden.

De assessor gaat in dankgebed voor.

De praeses sluit de vergadering
In naam en op last der classis:
CHR. WARNER,
Assessor.

Buitenland.

Engeland. Uit het Pan-Presbyteriaansche Concilie te Aberdeen.

Wij hebben nooit kunnen sympathiseeren met het Pan-Presbyteriaansch concilie, en dit, wijl deze samenkomst gefundeerd is op overeenstemming wat den vorm der Kerkregeering betreft, en niet op een gemeenschappelijke belijdenis. Op den duur moest dit verkeerd uitkomen, dachten wij, en de uitkomst heeft ons niet gelogenstraft. Althans meenen wij, dat het concilie te Aberdeen bewezen heeft dat op den duur eene vergadering van Kerkelijke gemeenschappen, die niet saam komt op een gemeenschappelijken geloofsbasis, van zelf wordt een dispuntcollege, waarop de meest uiteenloopende denkbeelden verkondigd worden, en dat daarom uit een praktisch oogpunt beschouwd, met onvruchtbaarheid is gelagen.

Zoo sprak Prof. Cowan uit Aberdeen over den kleinen Catechismus van Westminster als het leerboek der Engelsch-sprekende Presbyterianen. Hij meende, dat daarin ontbrak de belijdenis van de vaderlijke liefde Gods tot alle menschen, voorts werd daarin gemist een uiting omtrent de plichten van den Christen tegenover de Kerk en den staat, zoowel als ten opzichte van de zending onder de Heidenen. Ook meende de hoogleeraar dat de predestinatieleer van den Catechismus in tegenspraak was met de bekende „groote teksten" der Schrift. Er moest dus òf een geheel nieuwe Catechismus door de Kerken opgesteld worden òf den leeraar behoorde vrijheid gelaten te worden om aan den Catechismus het noodige toe te voegen of er in te veranderen.

Van gelijke strekking was een voordracht van den Amerikaanschen hoogleeraar A. Schaff, welke handelde over de geschiedenis van het ontstaan der oude symbolen of belijdenisschriften. Hij meende, dat velen over die symbolen dachten gelijk de heilige Antonius over de kluisenaars in Egypte; nadat hij er velen had bezocht, zeide hij, dat hij van ieder hunner iets geleerd had. De hoogleeraar Curtis uit Aberdeen wees in zijn referaat over de waarde der belijdenisschriften in den tegenwoordigen tijd, op de moeilijkheden die in Schotland voor de deur stonden. Aldaar heeft de in de Engelsch-Amerikaansche wereld zoo sterk bestaande begeerte naar vereeniging gewerkt, dat het tusschen de Staatskerk en de Vrije Kerk niet alleen kwam tot toenadering, maar dat reeds onderhandelingen waren aangeknoopt om te komen tot algeheele vereeniging. Wanneer dit doel bereikt wordt, welke plaats zal dan aan de Westminstersche Confessie, die tegenwoordig geen van de twee Kerken meer geheel (simpliciter and totaliter) onderschrijft, aangewezen worden? Zal men die belijdenis slechts met beperkt gezag aanvaarden of die door eene andere vervangen? In elk geval zou het volgens Prof. Curtis onchristelijk, ja zelfs een zelfmoord zijn, wanneer de oude belijdenis door de kerkelijke tucht als letterlijke leerwet bij wijze van dwang opgelegd wordt.

Daarmede was echter Dr. Nicholls uit St. Louis het niet eens. Hij meende dat de belijdenisschriften meer moesten gewaardeerd worden. Volgens hem behoorde een conscientieus mensch, wanneer hij het niet eens is met de belijdenis zijner kerkelijke gemeenschap, die kerk te verlaten. De kerk heeft te allen tijde belijdenissen in het leven geroepen en zij kan ze ook tegenwoordig niet missen. Maar hij erkende ook, dat de tijden en de omstandigheden veranderen, waardoor het noodig wordt dat de kerk telkens opnieuw haar geloof formuleert.

Hieruit blijkt dat men dapper aan het discussieeren is geweest. Maar daarvoor behoeft toch geen Pan-Presbyteriaansch Concilie saam te komen! (*Slot volgt*).

Gemengd Nieuws.

De »Missionary Reviews over de Evangelisatie op den Balkan. De *Missionary Review* schrijft: »Het is moeilijk een oordeel te vormen over den invloed dien de laatste woedende oorlog uitoefenen zal. Ongetwijfeld zal een van de onmiddelijkste gevolgen zijn, dat bij de Turken en de Mahomedanen de grootste verbittering gewekt wordt. Waarschijnlijk zal daardoor de zendingswerkzaamheid een tijdlang onderbroken moeten worden. De nationale trots der Turken heeft een geweldigen knak gekregen. Zij merken, dat zoowel de oorlog met Italie en de daarop volgende met de Balkanstaten door hun buren is begonnen om politieke zelfzuchtige beweegredenen, en zij begrijpen dat het doel geweest is het breken der Mohamedaansche macht. Daarom zal uit den oorlog waarschijnlijk voortkomen verhoogd wantrouwen, grootere haat, vernieling van gebouwen die voor de zending dienst doen en verlies van menschenlevens. Maar ten slotte zal uit dat alles groot gewin voor de zending voortspruiten. De illusie van een aaneensluiting van alle Mahomedaansche elementen over de geheele wereld moetmen laten varen. Onder datgene wat eenmaal gebeurd is, pleegt de Oosterling zich met Stoicijnsche kalmte te buigen. Als de Bulgaren overwinnen — welnu, dan was het Allah's will De Bulgaarsche regeering is vriendelijker en inschikkelijker tegenover de zending dan bijv. de Oosterrijksche en Russische. De Bulgaren erkennen ook hoeveel zij schuldig zijn aan de te Konstantinopel door Amerikanen gestichte hoogeschool, het Robert College, waar in de jaren van 1870—1880 die mannen hunne opleiding kregen, die zooveel bijgedragen hebben tot de nationale ontwaking van Bulgarije. De vertaling van den Bijbel in het Bulgaarsch is door een comité uit zendelingen bestaande, ondernomen; overal in de huizen vindt men een exemplaar van den Bijbel in de moedertaal«

WINCKEL.

Voor Kinderen.

BROOD OP HET WATER.

III.

HOE HET ER UITZAG.

Zooals ge wel begrijpen kunt, was het op ons dorp ver van levendig, en ik die aan het leven in de steden gewend was, had in het eerst groote moeite mij te schikken in den nieuwen toestand. Daar er allereerst voor geen geld een huis te krijgen was, had ik bij een boer een paar kamers moeten huren. Nu werd wel in alles voor mij voortreffelijk gezorgd, maar veel gezelligheid had ik noch van den boer noch van zijn gezin. Daarvoor stonden zij in den zomer te vroeg op en gingen te vroeg ter ruste.

De bevolking in den omtrek werkte grootendeels op het land, en was dus overdag hier en daar verspreid. Drukte en vertier trof men hier niet aan. Het heugt mij nog zeer goed, dat er slechts één bakker was, die het volstrekt niet druk had, ofschoon hij negen buurtschappen bediende. Vele boeren toch bakten hun brood zelf. Andere bereidden het, en lieten het dan bij den bakker bakken, waarvoor vijf duiten per brood werd betaald. Er was ook een vleeschhouwer maar die woonde een ander half uur ver. Hij slachtte slechts eens per week en dan veelal maar een kalf, waarvan altijd de eene helft naar een andere buurtschap ging, en het overige bij gedeelten aan zijn klanten. De eenige winkel in mijn nabijheid werd gehouden in het voorvertrek van een klein huisje, waar een oud koloniaal met zijn vrouw woonde. Bij hen kon men in kleine hoeveelheden meel, suiker, tabak enz. bekomen, wel te weten als de voorraad niet op was.

De eenige bij wien ik eenige gezelligheid vond, en aan wiens omgang ik wat had was de heer W. Hij was in deze streek geboren. Predikant geworden had hij op verschillende plaatsen gestaan. Doch op zestigjarigen leeftijd moest hij wegens ziekte zijn ambt neerleggen, en besloot toen om zijn laatste jaren door te brengen op de plek waar hij als kind had gewoond. Hij liet een huis voor zich zetten, iets wat met weinig kosten kon geschieden, en woonde daar nu al jaren met zijn vrouw en een dochter in stilte en tevredenheid. Dorpspredikant was hij natuurlijk niet. Wel stond de kerk, een oud en wat vervallen gebouw, niet ver van onze woningen, maar de predikant woonde een half uur verder, wat op het oog met zijn vele bezoeken het best uitkwam.

Zoodra ik een paar weken in het dorp had doorgebracht, ging ik Ds. W. opzoeken, die mij zeer vriendelijk ontving. Hij verblijdde zich, dat er weer een geneesheer was gekomen en, al verschilden wij ook veel in jaren, wij werden spoedig hartelijke vrienden waartoe zeker veel bijdroeg dat wij beiden lust gevoelden tot den dienst des Heeren. Ik herinner mij nog dat hij bij mijn eerste bezoek tot mij zeide: „de menschen hebben mij wel eens een geneesheer voor de ziel genoemd. Als dat juist is dan woont nu die dokter vlak bij den geneesheer voor het lichaam. Wie weet wat goeds daaruit nog kan voorkomen".

Naast de oude kerk stond een lief huisje, met een fraaien tuin er om heen. Daar woonde de koster. Hij was echter nog meer dan dat, namelijk ook klokluider, doodgraver, omroeper, en Zondags leidde hij als voorzanger met zijn